

ЗАВОРА

Тайна Миколаївна
tainazavora@gmail.comк.е.н., доцент, Полтавський
національний технічний
університет імені Юрія
Кондратюка

УДК 316.4:338.24

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО
ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В
УКРАЇНІAPPROACHES SYSTEMATIZATION TO
SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS
IN UKRAINE EVALUATION

ПАЛЬЧИК

Вікторія Сергіївна
vpalchik08@gmail.comекономіст, ТОВ Агрофірма
«Добробут» ВП «Хліб і люди»

Розкрито сутність поняття «соціальна відповідальність бізнесу». Систематизовано методичні підходи до оцінювання соціальної відповідальності бізнесу. Наведено результати оцінювання соціальної відповідальності ВП «Хліб і люди» ТОВ АФ «Добробут» методом розрахунку інтегрального індексу соціальної відповідальності. Обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку соціальної відповідальності в Україні.

Раскрыта сущность понятия «социальная ответственность бизнеса». Систематизированы методические подходы к оценке социальной ответственности бизнеса. Приведены результаты оценки социальной ответственности ОП «Хлеб и люди» ООО АФ «Добробут» методом расчета интегрального индекса социальной ответственности. Определены направления развития социальной ответственности в Украине.

The article reveals the concept essence of «social business responsibility». Methodical approaches to assessing social business responsibility are systematized. The results of social responsibility evaluation of PE «Khlіb i lyudy» by LLC AF «Dobrobut» by the method of integral index calculating are given. The directions of social responsibility development in Ukraine are substantiated.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальна відповідальність бізнесу, методи оцінювання соціальної відповідальності бізнесу, інтегральний показник, рейтинг

Ключевые слова: социальная ответственность, социальная ответственность бизнеса, методы оценки социальной ответственности бизнеса, интегральный показатель, рейтинг

Keywords: social responsibility, social business responsibility, methods for social business responsibility evaluation, integral indicator, rating

ВСТУП

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується загостренням соціальних протистоянь та майнової нерівності внаслідок появи нових викликів та загострення існуючих загроз у державі. Неспроможність держави своєчасно реагувати на загрози у соціально-економічній сфері визначають необхідність усвідомлення використання механізму соціальної відповідальності. Переформатування сприйняття бізнесу не лише з боку його прибутковості, а й з урахуванням ціни, наслідків отримання прибутку, соціальної та екологічної складової вимагають взаємодії держави, бізнесу й суспільства, що сприятиме подальшому стабільному розвитку нашої держави. На сьогодні впровадження принципів соціальної відповіда-

льності в бізнес-процесі набуває першочергового значення при розв'язанні проблем у в першу чергу соціального характеру.

Соціальну відповідальність досліджували такі науковці, як О. Брінцева, М. Буковинська, Н. Волосковець, З. Галушка, С. Гончарова, О. Грішнова, Т. Заяць, О. Новікова, Т. Давидюк, А. Колот, Е. Лібанова й інші, які розглядали теорію, методологію та практику соціальної відповідальності людини, держави й корпорації. Науковцями під керівництвом О.Ф. Новікової визначено перешкоди, що стримують становлення соціальної відповідальності в Україні, та доведено залежність сталого розвитку України від ступеня розвиненості соціальної відповідальності [1].

Опрацюванню теоретичних основ розуміння сут-

ності соціальної відповідальності бізнесу, дослідженню стану й проблем її поширення і на цій основі – науковому обґрунтуванню пріоритетних напрямів її розвитку в Україні присвячено праці О. Грішнєвої [2]. Необхідність реагування компаній на виклики у процесі соціально-економічного розвитку держави, збереження їх іміджу з метою підвищення конкурентоспроможності та потреби у залученні інвестицій активізують питання соціальної відповідальності й підходів до її оцінювання.

МЕТА РОБОТИ полягає в розкритті існуючих наукових підходів вітчизняних та зарубіжних учених до сутності поняття «соціальна відповідальність бізнесу» і систематизації наукових підходів до його оцінювання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною й інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативні та законодавчі акти щодо визначення поняття «соціальна відповідальність». При проведенні дослідження використано методи теоретичного аналізу, узагальнення, групування й порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Систематизація методичних підходів до оцінювання соціальної відповідальності бізнесу в першу чергу потребує з'ясування сутності термінів «відповідальність» та «соціальна відповідальність бізнесу». Аналіз підходів науковців до поняття «відповідальність» дозволяє стверджувати про його використання у різних галузях знань в аспекті, визначеному предметом дослідження. Вивчення існуючих підходів до трактування терміна «соціальна відповідальність бізнесу» дозволило встановити причину в їх відмінностях, яка полягає у принципово різних поглядах до цілі діяльності підприємств. Погоджуємося з О. Грішнєвою, котра вирізняє окремі позиції у розумінні соціальної відповідальності бізнесу, це стосовно керівників підприємств – відповідальність за розвиток бізнесу, відсутність заборгованості за сплатою податків, дотримання законів і своєчасну виплату заробітної плати працівникам; найманих працівників – відповідальність бізнесу за соціальну політику підприємства, за колектив; споживача – виготовлення якісної продукції тощо.

Аналіз понятійного апарату, використовуваного у світовому та українському бізнес-середовищі, дозволяє припустити, що соціальна відповідальність бізнесу – це добровільна або передбачена законодавством соціально орієнтована діяльність організації, спрямована на довгострокову перспективу, що у разі доцільного, продуманого впровадження забезпечує поліпшення іміджу компанії, її фінансових показників і сприяє сталому розвитку суспільства.

Соціальна відповідальність, за визначенням стандарту ISO 26000, – це відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору й етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільства, враховує очікування зацікавлених сторін, поширена в усій організації й не

суперечить відповідному законодавству і міжнародним нормам поведінки. Згідно зі стандартом ISO 26000, компанія у свою діяльність включає такі компоненти, як захист прав людини, захист навколишнього природного середовища, безпеку праці, права споживачів та розвиток місцевих громад, а також організаційне управління й етику бізнесу [3].

Таким чином, соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) – це сфера діяльності підприємства, яка характеризується розв'язанням соціально значущих проблем як у самому бізнесі, так і за його межами, тобто на виробничому, місцевому, регіональному та національному рівнях. Основним принципом СВБ є дотримання правових і законодавчих норм у діяльності підприємства. У той же час соціальна відповідальність передбачає активні дії підприємства за межами норм, визначених законом, та прийняття на себе додаткових, добровільних (не виділених законодавством) зобов'язань перед суспільством. Забезпечення системи СВБ здійснюється шляхом створення умови для запровадження системи гідного соціально-економічного забезпечення працівників підприємства; удосконалення системи їх соціального забезпечення й системи додаткового соціального страхування; співучасті у виконанні соціальних програм і заходів регіону, держави та міста; стабілізація ринку праці й співпраця з органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, сторами соціального партнерства [4].

Характер соціально-економічної діяльності підприємства визначається міжнародними та вітчизняними нормативними документами. В Україні у сфері соціально-економічних відносин діють галузеві, державні й міжнародні нормативні документи, які визначають умови реалізації соціальної відповідальності бізнесу. Правомірно зазначити необхідність гармонізації актів національного законодавства з міжнародними стандартами соціальної відповідальності бізнесу.

Загальні засади соціальної відповідальності держави та суб'єктів господарювання визначено Конституцією України. Соціальна відповідальність держави проявляється, зокрема, через регулювання діяльності суб'єктів господарювання у соціально-економічній сфері й забезпечення вимог ст. 64, яка наголошує, що конституційні права і свободи людини й громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Що стосується соціальної відповідальності бізнесу, то Конституція України частково відтворює вимоги щодо прав людини, трудових відносин, навколишнього середовища та боротьби з корупцією.

Наступний рівень являють собою кодекси й закони України для кожної сфери застосування з урахуванням інтересів певних соціальних груп. Підзаконні акти уточнюють вимоги до конкретних сфер соціально-економічних відносин. Погоджуємося з науковцями, котрі вважають, що жодний нормативний документ не здатний урахувати всі чинники діяльності компанії у формуванні соціальної відповідальності. У результаті саме ті зобов'язання, які добровільно бере на себе компанія понад цей рівень, є показником її соціальної відповідальності.

Дослідження стану соціальної відповідальності бізнесу в Україні та визначення напрямів подальшого його розвитку потребує наявності уніфікованого методичного підходу до її оцінювання.

Міжнародні стандарти з СВБ узагальнюють досвід розвинутих країн, дозволяючи визначити і порівняти стан соціальної відповідальності компаній, слугуючи законодавчою базою для кожного конкретного суб'єкта господарювання. В Україні до сьогодні немає єдиного підходу, котрий дозволяє об'єктивно оцінити рівень соціальної відповідальності різних бізнес-структур, не сформовано систему збору інформації та баз даних для проведення аудиту соціальної відповідальності бізнесу в результаті відсутності звітності про соціальну відповідальність [5].

Підходи до оцінювання соціальної відповідальності правомірно класифікувати за двома ознаками: ті, які мають за мету кількісно оцінити рівень соціальної відповідальності й ураховують: оцінку рівня соціальних інвестицій, розрахунок показників оцінювання соціальної відповідальності; підходи, згідно з котрими, здійснюється якісне оцінювання соціальної відповідальності. У свою чергу якісна оцінка передбачає складання соціальних рейтингів та соціальних звітів, розрахунок якісних показників соціальної відповідальності [6].

Крім методик оцінювання кількісних і якісних показників, існують такі, що беруть до уваги взаємини зі стейкхолдерами: економічна результативність, організаційне управління, екологія й охорона навколишнього середовища, взаємодія зі споживачем, взаємодія із суспільством, трудові відносини.

Інструментами зовнішнього оцінювання корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) є: Індекс Domini Social Investment (DSI 400), Індекс стійкості Доу Джонса (Dow Jones Sustainability Index), Індекс FTSE4Good, Індекс корпоративної добродійності (Corporate Philanthropy Index) тощо. Проте підприємства можуть розробляти власні індекси. Так, Т.П. Лепіхіною та Є.Г. Моховою запропонована методика розрахунку внутрішнього індексу соціальної відповідальності компанії на основі експертної оцінки й модифікованої матриці SPACE-аналізу [6, с. 142].

У контексті оцінювання соціальної відповідальності бізнесу доцільно звернути увагу на індекс соціальних інвестицій, який включає оцінювання соціальної політики, реалізованої менеджментом компанії за такими критеріями: винагорода і мотивація, професійна підготовка і розвиток персоналу, охорона праці, реалізовані соціальні програми, додаткові стимули для персоналу, задоволеність морально-психологічним кліматом. У кожній групі критеріїв сформовано перелік кількісних або якісних показників: від розміру заробітної плати до розвитку волонтерства та медичного обслуговування, котрі оцінюються за шкалою від 0 до 100. За принципом матриці SPACE показники розподілені в чотири групи: фактори, що забезпечують стабільність (додаткові стимули для персоналу, психологічний клімат); фактори, які створюють безпечні умови праці (охорона праці); фактори, що забезпечують конкурентні переваги підприємства для працівників (підготовка та перепідго-

товка кадрів, соціальні програми); фактори, які забезпечують фінансову привабливість (винагорода і мотивація). Результати досліджень формуються у бальній оцінці з урахуванням абсолютної помилки, відносної похибки, надійності та коефіцієнта Стюдента [6]. На базі розрахунку індексів створюються рейтинги підприємств за рівнем упровадження КСВ-практик.

Заслужує на увагу методика О.Ю. Березіна, яка передбачає визначення рейтингу соціальної відповідальності корпорації у сфері трудових відносин на основі кількісної оцінки КСВ. Рейтинг соціальної відповідальності корпорації визначається послідовно: через розрахунок часткових соціально-трудових показників, згрупованих за шістьма предметними сферами (загальні показники, показники зайнятості, оплати праці; охорони праці, навчання та охорони здоров'я працівників); складання рейтингу за предметними сферами і визначення інтегрованого рейтингового показника КСВ.

За методологічними підходами до оцінювання за об'єктами корпоративної соціальної відповідальності виділяють такі напрями: соціальні інвестиції; ефективність / результативність КСВ; КСВ-практики. Одним із складових оцінювання стану соціальної відповідальності бізнесу є розрахунок інтегрального індексу соціальної відповідальності за показниками діяльності підприємства й критеріями, що характеризують ступінь дотримання принципів соціальної відповідальності в господарській діяльності підприємства.

З метою апробації методичних підходів до оцінювання соціальної відповідальності нами здійснено аналіз та оцінювання корпоративної соціальної відповідальності агропромхолдингу «Астарта-Київ». Компанія здійснює заходи, спрямовані на поліпшення корпоративного управління й підвищення прозорості та підзвітності для своїх стейкхолдерів. «Астарта» постійно вдосконалює систему протидії корупції, внутрішньому шахрайству й негативному впливові ймовірних фінансово-виробничих конфліктів інтересів. Вона активно реалізує практики, спрямовані на забезпечення сільських населених пунктів об'єктами соціальної інфраструктури та рівний доступ мешканців сільської місцевості до медичних і освітніх послуг. У компанії розроблено Карти сталого розвитку для регіонів присутності, які дають змогу виявити сфери та проекти, що потребують найбільшої підтримки. З метою оцінювання й постійного вдосконалення реалізації КСВ в «Астарті» створено Комітет з корпоративної соціальної відповідальності [7]. Аналіз ефективності соціальної відповідальності підприємства ТОВ АФ «Добробут» здійснено за методикою інтегрального індексу шляхом розрахунку та оцінювання таких показників: середньогалузевий рівень заробітної плати, грн; середня заробітна плата працівників підприємства, грн; найменша заробітна плата на підприємстві, грн; соціальні виплати на підприємстві, грн; нормативний обсяг витрат підприємства на охорону праці, грн; фактичний обсяг витрат підприємства на охорону праці, грн; витрати підприємства на вирішення соціальних питань працівників, грн; витрати підприємства на вирішення соціальних

питань поза його межею, грн.

У процесі аналізу виявлено поступове зростання заробітної плати, збільшення динаміки виплат працівникам ТОВ АФ «Добробут» ВП «Хліб і люди», виплат на оплату навчальних відпусток своїм працівникам, на вирішення соціальних питань працівників – на поховання рідних, при виході на пенсію, на перше одруження, матеріальна допомога при народженні дитини. Використання зазначеної методики дозволяє не лише оцінити соціальну відповідальність в межах одного підприємства, а й виконати порівняльний аналіз у розрізі галузі чи регіону.

Розроблення методики проведення аудиту соціальної відповідальності бізнесу з використанням системи якісних і кількісних індексів для визначення соціальних рейтингів суб'єктів господарювання сприятиме подальшому розвитку соціальної відповідальності бізнесу та підвищенню рівня життя населення. Для цього органам виконавчої влади та місцевого самоврядування насамперед необхідно створити системи збору інформації й баз даних для проведення аудиту соціальної відповідальності бізнесу. Наступним кроком є стимулювання розроблення бізнес-асоціаціями, галузевими асоціаціями виробників рекомендацій щодо впровадження на добровільній основі міжнародних стандартів звітності про соціальну відповідальність бізнесу та оприлюднення галузевих і регіональних рейтингів суб'єктів господарювання стосовно їх соціальної відповідальності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі узагальнення встановлено, що СББ є комплексним поняттям та розглядається в межах кількох підходів. За результатами аналізу існуючих методичних підходів до оцінювання стану соціальної відповідальності обґрунтовано доцільність використання в сучасних умовах інтегрального індексу соціальної відповідальності. Здійснено аналіз ефективності соціальної відповідальності ВП «Хліб і люди» ТОВ АФ «Добробут» методом розрахунку інтегрального індексу соціальної відповідальності за

показниками діяльності підприємства та критеріями, що характеризують ступінь дотримання принципів соціальної відповідальності в господарській діяльності підприємства.

Визначено пріоритетні напрями розвитку соціальної відповідальності: створення системи збору інформації й баз даних для проведення аудиту соціальної відповідальності бізнесу; розроблення рекомендацій щодо впровадження міжнародних стандартів звітності про соціальну відповідальність в Україні.

Список використаних джерел

1. Новікова О.Ф. Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О.Ф. Новікова, М.С. Дейч, О.В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 296 с.
2. Грішнова О. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, значення, стратегічні напрями розвитку в Україні / О. Грішнова // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 7. – С. 3 – 8.
3. ISO 26000: 2010 (Draft) Guidance on Social Responsibility [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iso.org/iso/discovering_iso.
4. Завора Т.М. Соціальна відповідальність як чинник забезпечення соціальної безпеки держави / Т.М. Завора // Вісник Маріупольського державного університету. – 2016. – № 11. – С. 41 – 51.
5. Котухова Я. Корпоративная социальная ответственность как неотъемлемая часть стратегии компании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.remedium.ru/section/marketing/detail.php?ID=513>.
6. Охріменко О.О. Соціальна відповідальність: навч. посіб. / О.О. Охріменко, Т.В. Іванова. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. – 180 с.
7. Корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.astartakiev.com/ua/slaidler-na-glavnoi/vysokaja-socialnaja-otvetstvennost.htm>.